

Veldinventarisatierapport

Sportpark Overmeer Zuid te Nederhorst den Berg

Buro SRO

20 augustus 2010

projectnummer 040906

Naam product: Veldinventarisatierapport
Locatie: Overmeer-Zuid te Nederhorst den Berg
Opdrachtgever: Buro SRO

Opdrachtnemer: Laneco
Contact: DvPijkeren@Laneco.nl
Ons kenmerk: 040906
Projectleider: ir. D van Pijkeren

INHOUD

1	INLEIDING	1
1.1	AANLEIDING	1
1.2	GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEOOGDE INGREPEN	1
2	FLORA- EN FAUNAWET	3
2.1	WETTELIJK KADER	3
2.2	PROCEDURELE GEVOLGEN	3
3	VERKLARING ONDERZOEKSMETHODE	5
3.1	VLEERMUIZEN	5
3.2	VOGELS	5
3.3	REPTIELEN	6
3.4	AMFIBIEËN	6
3.5	VISSEN	7
4	ONDERZOEKSVRAAG EN METHODE	8
4.1	ONDERZOEKSVRAAG	8
4.2	ONDERZOEKSMETHODIEK	9
5	ONDERZOEKSRESULTATEN	12
5.1	VLEERMUIZEN	12
5.2	JAARROND BESCHERMDE VOGELS	17
5.3	REPTIELEN	18
5.4	AMFIBIEËN	19
5.5	VISSEN	20
6	CONCLUSIE EN CONSEQUENTIES	21
6.1	CONCLUSIE	21
6.2	CONSEQUENTIES	22

BIJLAGEN:

Bijlage 1: literatuurlijst

Bijlage 2: verklarende woordenlijst

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING

In Nederhorst den Berg (gemeente Wijdemeren) is de herontwikkeling van een sportpark, een voormalig volkstuintencomplex en een boerenerf voorgenomen. Op deze locatie zijn nieuwe sportvoorzieningen en woningbouw voorzien.

Globale ligging plangebied (kaart: Natuurloket, luchtfoto: Google Earth)

In een eerder uitgevoerde quick scan flora en fauna door Laneco (juli 2009) is de geschiktheid van het plangebied voor beschermde planten en diersoorten en de verwachte effecten op deze soorten beoordeeld. Hieruit bleek dat negatieve effecten op, in het kader van de Flora- en faunawet strikt beschermde soorten vleermuizen, jaarrond beschermde vogels, vissen, amfibieën en de ringslang niet op voorhand konden worden uitgesloten. Laneco is daarom gevraagd nader onderzoek te verrichten naar het gebruik van het plangebied en haar omgeving door deze soortgroepen.

1.2 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEOOGDE INGREPEN

In het polderlandschap tussen het Gooi en de Vechtstreek, aan de rivier de Vecht, ligt de plaats Nederhorst den Berg. Het betreft een langgerekt dorp wat wordt omringd door plassen, watergangen en weiden.

Aan de zuidzijde van het dorp Nederhorst den Berg ligt het sportpark Overmeer Zuid, bestaande uit 5 voetbalvelden en enkele tennisvelden. Verder liggen tegen het sportpark nog een verlaten volkstuintencomplex, een oude loods en een boerenerf. Deze zijn ook opgenomen in de planontwikkeling.

Waar het volkstuintencomplex in 2009 nog zeer geschikt leek voor een aantal soorten, is sinds het definitief verdwijnen van de laatste tuinders in 2009 de situatie veranderd, en bestaat het gehele complex uit een met grassen en kruiden dichtgegroeid terrein.

Indrukken van het plangebied (foto's Laneco)

Op deze locatie is de nieuwbouw van woningen en de aanleg van enkele sport- en tennisvelden voorgenomen. Hiervoor worden de bestaande elementen en groenstructuren verwijderd.

Toekomstige situatie (Buro SRO)

2 FLORA- EN FAUNAWET

2.1 WETTELIJK KADER

Soortenbescherming is altijd aan de orde. Hiervoor is de Flora- en faunawet bepalend.

De Flora- en faunawet is gericht op het duurzaam in stand houden van soorten in hun natuurlijk leefgebied. Deze wet heeft de beschermingsregels, zoals die ook in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn opgenomen, overgenomen en voor de Nederlandse situatie toegepast.

Deze bescherming is als volgt in de Flora- en faunawet opgenomen:

- het is verboden beschermde plantensoorten te plukken, verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen (artikel 8);
- het is verboden beschermde diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen (artikel 9), opzettelijk te verontrusten (artikel 10) en hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren (artikel 11).

2.2 PROCEDURELE GEVOLGEN

De procedurele consequenties zijn afhankelijk van de soorten die door de ingreep worden beïnvloed. Kortweg kunnen er drie beschermingsregimes worden onderscheiden:

- beschermingscategorie 1:
Een groot aantal beschermde soorten is in Nederland algemeen voorkomend. Denk daarbij aan soorten zoals konijn, veldmuis, egel, ree, bruine kikker en kleine watersalamander. Op basis van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten uit de Flora- en faunawet mogen ruimtelijke ingrepen worden uitgevoerd die tot effect hebben dat de verblijfplaatsen van deze soorten worden aangetast.
- beschermingscategorie 2:
Voor beschermde soorten die niet zo algemeen zijn en dus extra aandacht verdienen (bijvoorbeeld eekhoorn, steenmarter en wild zwijn), geldt de vrijstelling alleen als er een goedgekeurde gedragscode is. Organisaties die geen gedragscode hebben moeten, voor ingrepen die leiden tot verstoring of aantasting van deze soorten, een ontheffing aan te vragen.
- beschermingscategorie 3:
Voor ongeveer honderd zeldzame soorten (o.a. das, boommarter) geldt géén vrijstelling als het gaat om ruimtelijke ingrepen. Dan is meestal een ontheffing van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit nodig, met uitgebreide toetsing.

Als een ruimtelijke ingreep rechtstreeks kan leiden tot verstoring of vernietiging van bepaalde beschermde soorten of hun leefgebied, kan het project in strijd zijn met de Flora- en faunawet. Afhankelijk van de ingreep en de soort kan dan een ontheffing noodzakelijk zijn. Ontheffingen worden slechts verleend wanneer er geen andere bevredigende oplossing voor de ingreep bestaat, de ingreep vanwege dwingende redenen van groot openbaar belang dient plaats te vinden en de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in gevaar komt. Vaak worden hierbij mitigerende en compenserende maatregelen gevraagd.

Uit recente uitspraken van de Raad van State blijkt dat volgens Europese richtlijnen (Vogelrichtlijn) het verlenen van een ontheffing voor vogels bij ruimtelijke ingrepen en in geval van groot openbaar belang, niet mogelijk is. Voor soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn kan alleen een ontheffing Flora- en faunawet worden verkregen in geval van groot openbaar belang.

Als er geen sprake is van groot openbaar belang, en in bijna alle gevallen als er vogels aanwezig zijn, kan geen ontheffing worden verkregen. De nieuwe beleidslijn van LNV is er daarom op gericht om voor deze soorten door mitigatie en compensatie, negatieve effecten te voorkomen. Er kan alleen op basis van in de Vogel- en Habitatrichtlijn genoemde belangen een ontheffing Flora- en faunawet worden verleend.

Artikel 2 van de Flora- en faunawet is een zorgplichtbepaling. Iedereen dient voldoende zorg in acht te nemen voor de in het wild levende dieren en hun leefomgeving.

3 VERKLARING ONDERZOEKSMETHODE

3.1 VLEERMUIZEN

Vleermuizen zijn vliegende zoogdieren die aan de hand van echolocatie hun positie bepalen. Deze nachtdieren verblijven overdag in besloten ruimtes. Vleermuizen zijn globaal op te delen in gebouwbewonende soorten zoals gewone dwergvleermuis en laatvlieger en boombewonende soorten als rosse vleermuis en watervleermuis. Daarnaast zijn er soorten die van beide elementen gebruik maken.

Ook is er onderscheid te maken in zomer- en winterverblijfplaatsen van de verschillende soorten. Sommige soorten verblijven het gehele jaar in gebouwen (spouwmuren, achter gevelbetimmeringen enz.) of bomen (in holten, achter de bast). Een groot aantal soorten, ook soorten die 's zomers in boomholten verblijven, overwintert echter weer in bunkers, grotten en kelders. Alle vleermuizen zijn strikt (tabel 3) beschermd door de Flora- en faunawet.

Vanaf begin april komen vleermuizen te voorschijn uit hun winterverblijven, afhankelijk van het weer, de ene soort wat later dan de andere. Van half mei tot half juli vormen de vleermuizen kraamkolonies waarin de jongen worden geboren en grootgebracht. De mannetjes verblijven dan apart in kleinere groepen. Vanaf half augustus tot september, in het paarseizoen, vallen de kraamkolonies uiteen en trekken sommige soorten vleermuizen uit hun voortplantingsgebied weg, terwijl andere soorten nooit ver vliegen tussen zomer en winter verblijf. In deze periode paren de meeste vleermuissoorten.

Vanaf oktober gaan de verschillende soorten in winterslaap, waarbij de ene soort zich eerder terugtrekt in zijn winterverblijf dan de andere (Helmer 1988). Vanwege dit jaarritme is voor het vaststellen van zomerkolonies alleen onderzoek mogelijk vanaf mei tot augustus.

Omdat de soorten vaak jarenlang gebruik maken van vaste aanvliegroutes tussen verblijfsplaats en foerageergebied, kan het behoud van lijnelementen cruciaal zijn voor de instandhouding van het leefgebied. Hetzelfde geldt voor bepaalde foerageergebieden, zoals open schuren, waar bij slecht weer wordt gejaagd door sommige soorten.

3.2 VOGELS

Van een aantal vogelsoorten is de nesten en nestlocaties (verblijfplaatsen) het gehele jaar door beschermd. Deze jaarrond beschermde vogelsoorten zijn onderverdeeld in vier categorieën:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil).
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden (voorbeeld: huismus).

3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, (voorbeeld: kerkuil).
4. Vogels die jaar op jaar gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks een nest te bouwen (voorbeeld: ransuil).

De vogels uit deze categorieën zijn meestal zeer honkvast of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar. Door de leefwijze van deze soorten is het niet mogelijk om bij directe verstoring van de nesten te voldoen aan de bepalingen uit de Flora- en faunawet. Deze gewijzigde lijst van jaarrond beschermde vogels is in september 2009 door het ministerie van LNV gepubliceerd.

Wijzigingen t.o.v de quick scan flora en fauna

- 1) Sinds de quick scan flora en fauna (Laneco, juli 2009), is met de nieuwe lijst jaarrond beschermde vogels de interpretatie van de wet door het Ministerie van LNV gewijzigd. In de quick scan werd nog nader onderzoek aanbevolen naar de grote bonte specht, een soort die nu in een minder strikt beschermde categorie valt. Echter, de huismus valt nu wel in de categorie van beschermde soorten, iets wat vorig jaar juli nog niet het geval was.
- 2) Omdat de boerderij sinds het uitvoeren van de quick scan ook in het plangebied is opgenomen, kon de directe aantasting van verblijfplaatsen van uilen als kerkuil en steenuil niet op voorhand worden uitgesloten.

3.3 REPTIELEN

Van de verschillende in Nederland voorkomende reptielen is de ringslang de enige die voorkomt in nattere gebieden. De ringslang leeft veelal van amfibieën, en voelt zich goed thuis in waterlopen met structuurrijke oevers. De eieren worden afgezet in broeihopen zoals composthopen en hopen organisch materiaal. De ringslang komt daarom vooral voor in situaties waar deze omstandigheden zich nabij elkaar voordoen. Overigens maakt de soort ook grote omzwervingen, en wordt tot op de hoogste punten van de droge Veluwe gevonden.

3.4 AMFIBIEËN

Amfibieën stellen een aantal eisen aan hun leefomgeving. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden tussen hun voortplantingsplaats, meestal een poel of ondiep watertje zonder vissen, en hun landbiotoop. De meer algemene soorten stellen weinig eisen aan hun leefomgeving. Vaak is een vijver en voldoende dekking in de vorm van ruigte, struiken of een singel al genoeg.

De meer strikt beschermde soorten stellen ook strikte eisen aan hun leefomgeving. Deze eisen hebben vaak een relatie met waterkwaliteit, oppervlakte van het water en kwaliteit van het landhabitat.

In het plangebied kon de aanwezigheid van strikt beschermde amfibieënsoorten niet op voorhand worden uitgesloten. Het onderzoek richtte zich vooral op de kleine groene kikker (poelkikker), maar ook andere soorten zijn meegenomen in het onderzoek.

3.5 VISSSEN

Verschillende vissoorten in Nederland zijn in de Flora- en faunawet beschermd. Een aantal van de beschermde soorten zijn gebonden aan grote rivieren en meren. Echter, een paar van de kleinere soorten karperachtigen en modderkruipers komen veel voor in sloten en kleinere watergangen in polders en/of zandgebieden. De watergangen waarin deze soorten voorkomen moeten niet te voedselrijk zijn, en enige variatie aan onderwatervegetatie hebben.

4 ONDERZOEKSVRAAG EN METHODE

4.1 ONDERZOEKSVRAAG

Doel van dit onderzoek is om na te gaan of de voorgenomen ingreep gevolgen heeft voor beschermde diersoorten. Als effecten op strikt beschermde soorten zodanig zijn dat belangrijke onderdelen van het leefgebied of verblijfplaatsen (indirect) verloren gaan, dan moet over het algemeen een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet voor de ingreep worden aangevraagd. In de quick scan voor Overmeer Zuid te Nederhorst den Berg (Laneco, 2009), is geconstateerd dat de aanwezigheid vleermuizen, vissen, de poelkikker en de ringslang niet op voorhand was uit te sluiten. Omdat de regelgeving met betrekking tot jaarrond beschermde vogelsoorten ondertussen is gewijzigd, en de boerderij bij het project is getrokken, is ook onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van uilen en de huismus. Onderzoek naar de grote bonte specht was na de wijziging niet meer noodzakelijk.

Vleermuizen

De onderzoeksvraag richtte zich de functie van het plangebied voor vleermuizen. Er is gezocht naar verblijfplaatsen in bomen en gebouwen, vliegroutes en belangrijke foerageergebieden. In dit veldonderzoek is de functie in de winter en zomer (kraamseizoen) in beeld gebracht.

Jaarrond beschermde vogels

Het nader onderzoek richtte zich op het vaststellen van de aanwezigheid van verblijfplaatsen (broedplaatsen en leefgebied) van jaarrond beschermde uilen en de huismus.

Ringslang

Tijdens de veldverkenning in juli 2009 is een halfwas ringslang gezien in de watergang tegen het plangebied. Het onderzoek richtte zich op het belang van het plangebied voor de ringslang, en de aanwezigheid van actief gebruikte broeihopen.

Poelkikker

Tijdens de veldverkenning in juli 2009 waren redelijk grote aantallen groene kikkers aanwezig in de sloten, die ook nog eens een redelijke begroeiing met waterplanten hadden. Het nader onderzoek richtte zich op de aanwezigheid van de poelkikker, en eventuele andere amfibieënsoorten.

Vissen

De watergangen in het plangebied waren niet op voorhand ongeschikt voor beschermde vissoorten. Het plangebied is onderzocht op aanwezige vissen.

4.2 ONDERZOEKSMETHODIEK

4.2.1 *Vleermuizen*

Voor dit veldonderzoek is de winter en zomersituatie in het plangebied onderzocht.

Winter

Omdat in de directe omgeving van het plangebied een tweetal bunkers en een derde betonnen gebouwtje aanwezig zijn, kon de aanwezigheid van winterverblijven niet op voorhand worden uitgesloten. Lichtuitstraling als gevolg van de nieuwe sportvelden kan de functionaliteit van winterverblijven beïnvloeden.

Er is op twee manieren onderzoek verricht naar de functie van de locaties voor vleermuizen;

- 1) De locaties en directe omgeving zijn onderzocht op de kans van het voorkomen van overwinterende vleermuizen. Hiervoor is gekeken naar de hoeveelheid groen rond de objecten. Daarnaast is beoordeeld of het object constant van temperatuur is, toegankelijk is voor vleermuizen en vochtig is. Dit onderzoek is uitgevoerd tijdens de lange vorstperiode in februari van 2010.

Door omstandigheden kon dit onderzoek niet meer worden uitgevoerd in de optimale onderzoeksperiode conform het Vleermuisprotocol (NBG, 2010). Echter, gezien de (on)geschiktheid van twee van de objecten en ontoegankelijkheid van het derde, zijn de onderzoeksresultaten ruim afdoende. Verder zou in deze periode, de eerste week van het suboptimale seizoen van 2010, waarin de temperatuur zelfs overdag nauwelijks boven nul graden Celsius is geweest, afdoende onderzoeksresultaten hebben opgeleverd voor een eenduidige conclusie.

- 2) Op één locatie was de bunker wel toegankelijk voor vleermuizen maar niet voor mensen. Bij deze bunker is op twee warmere avonden (minimale avondtemperatuur 10°C) gepost met een batdetector (Petterson D240X) om uitvliegende vleermuizen te inventariseren.

Zomer

Het onderzoek naar vleermuizen in de zomer is uitgevoerd met behulp van een batdetector (Petterson D240X). Batdetectors vertalen de voor mensen onhoorbare sonargeluiden van vleermuizen in hoorbare geluiden. Vleermuizen zijn op naam gebracht door interpretatie van het ritme en de klank van hun sonargeluid, gecombineerd met zichtwaarnemingen van vliegstijl en grootte.

Er zijn drie onderzoeks rondes uitgevoerd in het zomerseizoen om de aanwezigheid van zomerverblijven en kraamkolonies te onderzoeken. Tijdens alle rondes is door twee personen onderzoek gedaan:

- 1) De eerste en de laatste rondes betroffen een ochtendonderzoek. Voor zonsopgang zwermen de meeste soorten vleermuizen langere tijd voor hun verblijfplaats, waarvan de locatie dan vast te stellen is.
- 2) De tweede onderzoeksrunde betrof een avondonderzoek wat door meerdere personen is uitgevoerd. Er is gekeken naar vliegroutes, foeragerende dieren en uitvliegers.

Datum	Periode	Zon op/onder	Windkracht	Temp.	Bijzonderheden
1 februari 2010	Winter	nvt	nvt	0°C	Geen
19 maart 2010	Winter	18:49 uur	2	12°C	Geen
6 april 2010	Winter	20:22 uur	1	12°C	Lampen voetbal aan
4 juni 2010	Zomer	21:53 uur	windstil	11°C	Geen
18 juni 2010	Zomer	22:03 uur	2	18°C	Bewolkt
25 juni 2010	Zomer	22:04 uur	1	12°C	Geen

Er is gewerkt conform de protocollen voor vleermuisonderzoek zoals opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus (NGB, 2010).

4.2.2 Jaarrond beschermde vogels

Uilen

Het onderzoek uilen is uitgevoerd in de avonduren wanneer uilen actief worden. Op deze locatie worden alleen ransuil, steenuil en kerkuil verwacht. Het onderzoek is middels verschillende methoden uitgevoerd:

- Op twee avonden in de periode maart-mei, wanneer steenuilen territoriaal gedrag vertonen, is door het afspelen van territorium geluiden de steenuil gestimuleerd om zijn aanwezigheid kenbaar te maken. Bij de minder territoriaal gedrag vertonende soorten kerkuil en ransuil werkt deze methode niet;
- Daarom is tijdens de veldbezoeken gelet op foeragerende uilen en roepende exemplaren van de ransuil;
- Het plangebied is onderzocht op kalksporen en braakballen die typisch zijn voor uilen. Vooral de boerderij is goed onderzocht.

De onderzoeksmethode voor steenuil sluit aan bij de onderzoeksmethode zoals beschreven door Stone (2001).

Huismus

Onderzoek naar de aanwezigheid van de huismus is tijdens het broedseizoen uitgevoerd. Onderzoek vond plaats door te letten op:

- Territoriumgedrag;
- Te luisteren naar roepende jongen op geschikte plaatsen;
- Te zoeken naar aanvullende sporen op gebouwen in het plangebied.

Datum	Windkracht	Temp.	Soort	Bijzonderheden
19 maart 2010	2	12°C	Steenuil	Geen
6 april 2010	1	12°C	Steenuil	Kast geplaatst bij bunker en licht voetbal aan.
15 mei 2010	1	15°C	Huismus	Geen
18 juni 2010	2	18°C	Uil en huismus	Eerste bezoek erf boerderij.

4.2.3 Reptielen

Voor onderzoek naar reptielen is gebruik gemaakt van 3 methoden:

- 1) Eer worden 15 platen uitgelegd op verschillende plaatsen in het plangebied. Deze vormen een vochtige plaats met dekking, en worden door reptielen graag gebruikt. De platen worden minimaal 3 keer gecontroleerd;
  - 2) Tijdens het onderzoek naar vissen worden de slootkanten onderzocht op zonnende exemplaren;
  - 3) In potentiële broeihopen wordt gezocht naar eieren van de ringslang.
- Deze methode sluit aan bij de methode zoals beschreven door Lenders (1993).

Echter, tijdens de ronde nadat de platen waren geplaatst, is de slootrand gemaaid. Het grootste deel van de platen is hierbij kapotgemaaid, waardoor deze onderzoeksmethode niet kon worden gevolgd. In het plangebied waren overigens veel alternatieve schuilmogelijkheden die wel zijn bekeken.

Datum	Windkracht	Temp.	Bijzonderheden
15 mei 2010	nvt	15°C	Geen
18 juni 2010	2	18°C	Platen kapotgemaakt
25 juni 2010	1	12°C	Broedhopen omgezet

4.2.4 Amfibieën

De aanwezigheid van amfibieën is op twee manieren onderzocht:

- 1) Tijdens de avondonderzoeken zal worden geluisterd naar de roep van amfibieën. In het vroege voorjaar is hierbij geluisterd naar de aanwezigheid van de strikt beschermde heikikker. In de zomer is geluisterd naar andere strikt beschermde soorten als poelkikker;
- 2) Daarnaast zal in de zomer een veldronde worden uitgevoerd om te zoeken naar aanwezige amfibieën door de wateren te bemonsteren met een schepnet.

Deze methode sluit aan bij de methode zoals beschreven door Lenders (1993).

Datum	Windkracht	Temp.	Bijzonderheden
6 april 2010	1	12°C	Geen
15 mei 2010	nvt	15°C	Sloten deels geschoond
25 juni 2010	1	12°C	Geen

4.2.5 Vissen

De aanwezigheid van beschermde vissoorten is onderzocht door op verschillende plaatsen in het plangebied de sloten te bemonsteren met schepnetten. Er is ongeveer per 300-500 meter worden bemonsterd, en op kansrijke plaatsen gezocht. Vanwege de uitgestrektheid van de watergangen en de veiligheid is met twee personen onderzoek gedaan.

Datum	Windkracht	Temp.	Bijzonderheden
15 mei 2010	nvt	15°C	Sloten deels geschoond

5 ONDERZOEKSRISULTATEN

5.1 VLEERMUIZEN

5.1.1 *Winter*

In de omgeving van het plangebied ligt een drietal elementen die op voorhand niet ongeschikt waren als overwinteringsplaats voor vleermuizen. Onderstaand een overzicht van de ligging van deze elementen.

Figuur 1. Ligging Bunkers.

1. Object één betreft een bunker die op één plaats toegankelijk is voor vleermuizen, maar voor mensen geheel is afgesloten. Doordat de bunker onbeschut is gelegen is de kans op vleermuizen niet groot. De bereikbaarheid is namelijk beperkt en de temperatuurfuctuaties kunnen beperkend werken. De bunker zal door de verhoogde ligging (boven maaiveld) ook relatief droog zijn van binnen. Ondanks dat kan het voorkomen van overwinterende vleermuizen niet geheel worden uitgesloten.

Daarom is op warmere avonden in het vroege voorjaar onderzocht of vleermuizen uit de bunker kwamen om te foerageren. In het voorjaar worden vleermuizen namelijk langzaam wakker, en verblijven dan nog enige tijd in hun winterverblijven, waar ze bij kouder wordende omstandigheden weer in winterslaap kunnen gaan.

Tijdens beide avonden zijn geen uitvliegende vleermuizen waargenomen.

2. Object twee betreft een pompkelder waar water in stroomt. Deze kelder is op een kleine spleet na hermetisch afgesloten. Door de beperkte toegankelijkheid en de aanwezigheid van stromend water, wordt het voorkomen van overwinterende vleermuizen uitgesloten. Daarnaast is het landschap vrij open rond deze kelder, waardoor de bereikbaarheid voor vleermuizen wordt beperkt.
3. Object drie betreft een volledig open bunker. Door de openheid is deze bunker volledig ongeschikt voor de overwintering van vleermuizen. er zijn dan ook geen vleermuizen aangetroffen.

Afbeeldingen: Beeld van de potentiële winterverblijven.

Overige

Tijdens beide rondes die met de batdetector zijn uitgevoerd vlogen er al enkele vleermuizen in de omgeving. Bij bunker 1 vloog een gewone dwergvleermuis vanaf 21:06 uur, ruim een half uur na zonsondergang. Ook op de parkeerplaats van de tennisvelden vloog een enkele gewone dwergvleermuis. Toen de lichten van het voetbalveld aan waren werd de dijk aan de zuidzijde van de vaart beperkt gebruikt als vliegroute door een gewone dwergvleermuis, een laatvlieger en een niet determineerbaar exemplaar uit de myotis familie.

5.1.2 Zomer

Er zijn drie zomerrondes uitgevoerd, waarvan 2 ochtendrondes en een avondronde. Deze rondes gaven een eenduidig beeld over het gebruik door en voorkomen van vleermuizen in het plangebied. Er is zowel gezocht naar verblijfplaatsen als naar vliegroutes in het plangebied en over het zuidelijk gelegen kanaal.

1^e onderzoeksrunde

Tijdens het eerste ochtendonderzoek op 4 juni 2010 werd het plangebied het laatste uur voor zonsopgang intensief gebruikt door ongeveer 14 gewone dwergvleermuizen die verspreid foerageerden (op elk veld enkele vleermuizen). Op de parkeerplaats van de tennisvelden foerageerde een laatvlieger geruime tijd. Enige tijd voor zonsopgang trokken de gewone dwergvleermuizen in westelijke richting. Achter het bedrijfspand in de noordwesthoek van het plangebied werd kort zwermactiviteit waargenomen van 4-6 gewone dwergvleermuizen. Tekenend van de aanwezigheid van een verblijfplaats werden daar niet waargenomen. Op kort afstand van het pand, tussen twee rijtjeshuizen concentreerde de zwermactiviteit zich namelijk. Er zwermden ruim 10-15 dieren geruime tijd. De verwachting is dat zich hier een kraamkolonie van gewone dwergvleermuis bevindt.

2^e onderzoeksrunde

Tijdens de tweede onderzoeksrunde, de avond van 18 juni 2010, zijn ook weer twee soorten waargenomen. Nu werden ongeveer 17 foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen net na zonsondergang. De kolonie had zich blijkbaar verplaatst, want bij de rijtjeswoningen net buiten het plangebied in de noordwesthoek werd nauwelijks meer activiteit waargenomen. De eerste vleermuis werd ongeveer 10 minuten na zonsondergang waargenomen, en kwam van buiten het plangebied. Later op de avond kwam ook een laatvlieger foerageren bij de tennisvelden.

3^e onderzoeksrunde

De laatste onderzoeksrunde betrof de ochtend van 15 juni 2010. Op deze ochtend zijn 4 soorten vleermuizen waargenomen in het plangebied. Net buiten het plangebied op de grote watergang aan de westzijde zijn 3 laatvliegers foeragerend waargenomen. Een ander laatvlieger foerageerde bij de tennis-

velden. Op de grote watergang foerageerden ook twee rosse vleermuizen en voor een korte tijd een meervleermuis. Bij de twee rosse vleermuizen voegde zich nog een derde, en ze trokken voor zonsopgang foeragerend over het plangebied in noordoostelijke richting weg.

Ongeveer 19 gewone dwergvleermuizen kwamen voor zonsopgang foerageren in het plangebied en trokken de wijk ten noorden van het plangebied in.

Waarnemingen (gemiddeld) in en om het plangebied tijdens drie zomerrondes in 2010

Legenda	
●	Gewone dwergvleermuis
●	Laatvlieger
●	Rosse vleermuis
●	Meervleermuis
➤	Vliegroute gewone dwergvleermuis
	Verblijfplaats gewone dwergvleermuis
⤵	Zwerfplek gewone dwergvleermuis

5.1.3 *Effecten*

Winter

Negatieve effecten op potentiële winterverblijven als gevolg van de ingreep kunnen worden uitgesloten.

Wel kon worden geconstateerd dat bij verlichting van de sportvelden de zuidzijde van de dijk beperkt wordt gebruikt als vliegroute. In de toekomst zal dit ook mogelijk zijn.

Zomer

Er zijn 4 soorten vleermuizen geconstateerd in de zomer. De rosse vleermuis (3 exemplaren) en de meervleermuis (1 exemplaar) zijn slechts eenmalig, vooral buiten het plangebied geconstateerd. Ook de functie van de zuidelijk gelegen vaart is goed onderzocht op de aanwezigheid van watervleermuis en meervleermuis. Deze zijn daar niet aangetroffen. Verder is de laatvlieger foeragerend aangetroffen (4 exemplaren). Voor al de voorgenoemde soorten zijn er geen effecten als gevolg van de ingreep te verwachten. In de toekomst zal (de omgeving van) het plangebied op dezelfde manier gebruikt kunnen worden.

Van de gewone dwergvleermuis is een verblijfplaats net buiten het plangebied aangetroffen. Deze blijft gehandhaafd, en er zijn geen directe effecten te verwachten. De zwermplaats met beperkte functie in het plangebied zal verdwijnen. Ook wordt het plangebied net na uitvliegen en net voor het terugkeren in de ochtend zeer intensief gebruikt. Het hele plangebied vormt een foerageer en vliegroute op weg naar een verblijfplaats. Er zijn ongeveer 19 vleermuizen in het plangebied geconstateerd, en ongeveer 20 zwermende dieren bij een kolonie net buiten het plangebied. Alle oudere opgaande bomenrijen en dergelijk zullen bij de ingreep worden verwijderd. De functie van het plangebied voor de gewone dwergvleermuis zal in de toekomst daarmee significant verslechteren. Dit geeft ook een negatief effect op het functioneren van bestaande verblijfplaatsen. Ook al worden er wel groene elementen teruggeplant en watergangen aangelegd, deze zijn geringer in oppervlak en zullen daarmee niet dezelfde functie kunnen vervullen als de huidige groenelementen.

Er is daarmee als gevolg van deze ingreep een indirect effect te verwachten op een verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis.

5.2 JAARROND BESCHERMDE VOGELS

5.2.1 Uilen

Kerkuil en Ransuil

In en om het plangebied zijn geen sporen gevonden of zichtwaarnemingen gedaan van kerkuil en ransuil. De schuren van de boerderij zijn hermetisch afgesloten met gaas, en daarmee niet toegankelijk voor vogels. Deze twee uilensoorten kunnen worden uitgesloten in het plangebied.

Steenuil

In het vroege voorjaar is onderzoek gedaan naar de steenuil. Er zijn twee rondes uitgevoerd die eenduidige resultaten opleverden.

- 1) Tijdens de eerste onderzoeksrunde in maart 2010 zijn twee roepende mannetjes met territoriumroep gehoord.
- 2) Tijdens de tweede onderzoeksrunde in april 2010 bleek tussentijds een steenuilenkast te zijn opgehangen aan een schuur nabij bunker 1 (zie paragraaf 5.1.1). Deze is gelijk in gebruik genomen gezien de zichtwaarneming van een steenuil op de kast, en duidelijk territoriaal gedrag van dit dier gedurende de rest van de avond.

Aangezien de steenuil vaak vanuit het midden van zijn territorium roept, kan een goede inschatting worden gemaakt van de situering van de territoria. Op beide avonden riepen de steenuilen tegen elkaar.

5.2.2 Huismus

In het plangebied zijn vier nestplaatsen van de huismus vastgesteld. Drie van de nestplaatsen bevonden zich onder de dakrand van de kleedkamers van de voetbalclub. Het vierde territorium bevond zich op de boerderij.

5.2.3 Overige

Tijdens geen van de onderzoeksrondes is de grote bonte specht gehoord en/of gezien in het plangebied.

5.2.4 Effecten

Steenuil

Op basis van de waarnemingen kan worden geconcludeerd dat de beide steenuilenterritoria hun verblijfplaats buiten het plangebied hebben, maar dat gezien de afstand en de aanwezige biotopen het plangebied waarschijnlijk voor beide territoria een significant onderdeel vormt van het foerageergebied. Steenuilen foerageren namelijk 300-500 meter rond hun nestplaats. Hoe geschikter het foerageergebied, hoe kleiner het territorium. In dit geval zitten de centra van de territoria op ongeveer 250 meter van elkaar. Het vrij open landschap aan de zuidzijde van Nederhorst den Berg is echter niet zeer geschikt als foerageergebied. De ruigte van de volkstuinen en de kleine weiden rond het boerenerf vormen een optimaal foerageergebied voor de steenuil, in een verder vrij open landschap met weinig landschapselementen.

Er worden geen verblijfplaatsen direct aangetast, maar met de functieverandering in het plangebied zal één van beide territoria zich niet kunnen handhaven als gevolg van het verdwijnen van foerageergebied. De biotopen in de beide territoria vormen in de huidige situatie al een suboptimale omstandigheid voor twee steenuilterritoria.

Huismus

Bij de beoogde ingrepen worden 4 mussenterritoria aangetast. Deze zullen met de sloop van de bebouwing verdwijnen.

Overige soorten

Overige soorten die werden verwacht zoals kerkuil en ransuil zijn niet aangetroffen. Effecten zijn daarom uit te sluiten.

Waarnemingen jaarrond beschermde vogels in en om het plangebied

5.3 REPTIELEN

5.3.1 Ringslang

Tijdens veldonderzoek in 2010 zijn geen ringslangen meer aangetroffen. Er is tijdens vissenonderzoek actief gezocht naar ringslang, er is onder plaatmateriaal gekeken wat al in het plangebied lag, en aanwezige composthopen zijn onderzocht op de aanwezigheid van eierschalen en eieren. De mesthoop op de boerderij was ongeschikt voor de ringslang.

In 2009 was tijdens een veldverkenning nog een ringslang aangetroffen in een watergang aan de rand van het plangebied. In 2010 bleken de voormalige volkstuinten helemaal dichtgegroeid te zijn met dichte grassige vegetatie, en daarmee ongeschikt voor de ringslang. Ook was met het schonen van de sloten de groene kikker populatie sterk afgenomen.

5.3.2 *Effecten*

Hoewel het plangebied in 2009 nog geschikt leek voor de ringslang, en er een halfwas exemplaar is waargenomen, is het plangebied in 2010 door zeer dichte begroeiing ongeschikt voor deze soort. Er zijn geen (sporen) van een (eerder) aanwezige populatie gevonden die de eerste waarneming in 2009 ondersteunen. Het exemplaar in 2009 kan een doortrekkend exemplaar zijn geweest. Bewijs van een populatie ter plaatse is niet gevonden. Effecten als gevolg van de beoogde ingreep zijn daarmee niet te verwachten.

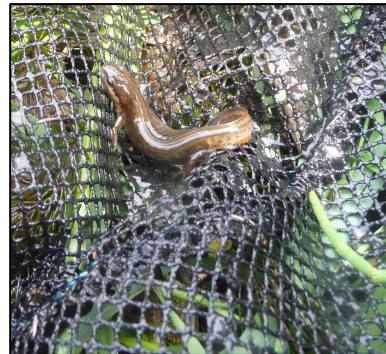
5.4 AMFIBIEËN

5.4.1 *Poelkikker*

Tijdens een inventarisatie met schepnet, maar ook tijdens overige inventarisaties zijn geen poelkikkers gehoord en gezien.

5.4.2 *Overige soorten*

Er is ook naar andere strikt beschermde soorten gezocht. In het vroege voorjaar is de aanwezigheid van heikikker onderzocht. Tijdens een schepnet inventarisatie is ook gekeken naar de aanwezigheid van salamandersoorten. Ook is tijdens alle veldinventarisaties geluisterd naar eventuele andere padden- en kikkersoorten. Deze zijn niet aangetroffen.

Kleine watersalamander

Wel zijn bastaardkikker, kleine watersalamander en larven van bruine kikker aangetroffen. Dit zijn algemeen voorkomende beschermde soorten waarvan de verblijfplaats op basis van een algemene vrijstelling mag worden aangetaast.

5.4.3 *Effecten*

Effecten op strikt beschermde amfibieënsoorten kunnen worden uitgesloten.

5.5 VISSSEN

5.5.1 *Vissoorten*

Bij een uitgebreide inventarisatie in het plangebied bleek dat verschillende sloten niet met elkaar in verbinding staan. Tijdens het onderzoek zijn alleen niet beschermde soorten als driedoornig stekelbaarsje, tiendoornig stekelbaarsje aangetroffen. Deze soorten kwamen in grote aantallen voor.

5.5.2 *Effecten*

Er zijn geen effecten op beschermde vissoorten te verwachten. Er zijn alleen algemeen voorkomende, niet beschermde soorten aangetroffen in het plangebied.

6 CONCLUSIE EN CONSEQUENTIES

Op sportpark Overmeer-Zuid te Nederhorst den Berg, een aanliggend voormalig volkstuincomplex en een boerenerf is de realisatie van woningbouw en enkele sportvoorzieningen beoogd. Voor deze locatie op basis van een eerder door Laneco uitgevoerde quick scan flora en fauna (2009) nader onderzoek aanbevolen. Er is onderzoek gedaan naar winter- en zomerverblijfplaatsen van vleermuizen, jaarrond beschermde vogels, reptielen, amfibieën en vissen. Dit onderzoek beschrijft de resultaten van de veldinventarisatie en de te verwachten effecten op aanwezige strikt beschermde soorten.

6.1 CONCLUSIE

6.1.1 *Vleermuizen*

In de winterperiode is de functie van enkele objecten nabij het plangebied voor vleermuizen onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt dat er geen overwinterende vleermuizen te verwachten zijn.

In de zomer zijn 4 vleermuissoorten waargenomen. De rosse vleermuis (3 exemplaren) en de meervleermuis (1 exemplaar) zijn éénmalig waargenomen. De laatvlieger (4 exemplaren) foerageert regelmatig in het plangebied. Op deze soorten zijn geen effecten te verwachten.

Het plangebied heeft echter een belangrijke functie voor de gewone dwergvleermuis als vliegroute en foerageergebied. Ongeveer 90% van een net buiten het plangebied aangetroffen kolonie foerageert net na het uitvliegen en net voor het invliegen in het plangebied. Het gaat gezien de aantallen om een kraamkolonie. Tevens is een niet essentiële zwermplaats in het plangebied aanwezig. Het verwijderen van alle groenelementen in het plangebied zal leiden tot een indirect effect op de kolonie gewone dwergvleermuizen. Verwacht wordt dat de kolonieplaatsen minder/ongeschikt worden voor vleermuizen. Dit betekent een indirecte aantasting van een verblijfplaats.

Verder vormt de zuidelijke kanaaldijk een beperkte vliegroute als de lampen van de voetbalvelden aan zijn. Dit is echter geen belangrijke route gezien de aantallen vleermuizen

Het onderzoek is uitgevoerd conform het Vleermuisprotocol (NGB, 2010).

6.1.2 *Jaarrond beschermde vogels*

Van de lijst met soorten die jaarrond beschermd maken twee soorten gebruik van het plangebied. In het plangebied broeden 4 paartjes huismussen. Deze nestplaatsen zullen worden aangetast.

Verder zijn in het vrij open, en niet optimaal geschikte landschap aan de zuidzijde van Nederhorst den Berg, twee steenuilterritoria aanwezig.

Gezien de waarnemingen maken beide paartjes gebruik van het plangebied als foerageergebied. Vooral de voormalige volkstuinten en de weiden rond het boerenerv vormen een optimaal foerageerbiotoop. Vanwege de aantasting van optimaal foerageerbiotoop in een verder suboptimale omgeving, zal naar verwachting een van beide uilenparen zich niet kunnen handhaven.

6.1.3 *Amfibieën, reptielen en vissen*

Uit de soortgroepen amfibieën, reptielen en vissen zijn geen strikt beschermde soorten aangetroffen in het plangebied.

Waar het plangebied in 2009 nog een geschikt leefgebied voor de ringslang leek te zijn, is het voormalige volkstuincomplex in 2010 zodanig dichtgegroeid met grassen, dat het niet meer geschikt is. Ook tijdens veldonderzoek en onderzoek in potentiële broeihopen zijn geen tekenen van aanwezigheid van de ringslang gevonden. Het in 2009 aangetroffen exemplaar kan een doortrekkend exemplaar zijn geweest.

6.2 CONSEQUENTIES

In het plangebied worden vliegroutes, belangrijk foerageergebied en een suboptimale zwermplek van de gewone dwergvleermuis aangetroffen. De gewone dwergvleermuis is een strikt beschermde soort in de Flora- en faunawet (tabel 3 Flora- en faunawet en bijlage IV Habitatrichtlijn). Belangrijke onderdelen van het leefgebied van deze soort die verband houden met de functionaliteit van verblijfplaatsen, zijn strikt beschermd, en mogen niet zomaar worden aangetast.

Uit een recente uitspraak van de Raad van State blijkt, dat volgens Europees beleid, het verlenen van een ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen voor soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn alleen mogelijk is als sprake is van groot openbaar belang.

Tevens wordt een verblijfplaats van de steenuil indirect aangetast, en worden vier nestplaatsen van de huismus aangetast. Vogels zijn beschermd in de Flora- en faunawet, en vogels de Vogelrichtlijn. Voor vogels kan bij een ruimtelijke ingreep nooit een ontheffing Flora- en faunawet worden verkregen ook al is sprake van openbaar belang.

De nieuwe beleidslijn van LNV is er daarom op gericht op mitigatie en compensatie om negatieve effecten te voorkomen als er geen sprake is van groot openbaar belang (soorten van tabel IV van de Habitatrichtlijn) en voor vogels die jaarrond zijn beschermd. In alle gevallen wordt aanbevolen om de maatregelen middels een ontheffingsaanvraag te toetsen aan juridische en ecologische kaders.

BIJLAGE 1: LITERATUURLIJST

Bloem, H., K. Boer, N. M. Groen, R. van Harxen & P. Stroeken, 2001, De Steenuil in Nederland; Handleiding voor onderzoek en bescherming. Stichting Steenuilenoverleg Nederland (STONE).

Broekhuizen, S e.a., 1992, Atlas van de Nederlandse zoogdieren, uitgeverij KNNV, Utrecht.

Diepenbeek, A. van en Creemers, R., 2006; Herkenning Amfibieën en Reptielen, Ravon Uitgeverij.

Dietz, C., Helversen, O von., Nill, D., 2006, Handbuch der Fledermäuse Europas und Nordwestafrikas; Kosmos Naturführer.

Helmer, W., Limpens, H.J.G.A. en Bongers, W., 1^e versie 1988, Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors, Stichting vleermuis-onderzoek (dr. L. Bels stichting).

Laneco, 2009; Quick scan flora en fauna Sportpark Overmeer Zuid te Nederhorst den Berg.

Lenders, H.J.R., Marijnissen, C.C.H., Felix, R.P.W.H., 1993; Waarnemen en herkennen van Amfibieën en Reptielen in het veld, Ravon Uitgeverij.

Limpens, H., K. Mosterd en W. Bongers, 1997; Atlas van de Nederlandse vleermuizen; Onderzoek naar verspreiding en ecologie; KNNV Uitgeverij.

Limpens, H.J.G.A., P. Twisk en G. Veenbaas, 2004, Met vleermuizen overweg, Dienst Weg- en Waterbouwkunde Delft en Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming Arnhem.

Netwerk Groene Bureaus, Ministerie van LNV en de Zoogdierversamenwerking, 2010, Protocol Vleermuisinventarisaties.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998, 2000, Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Spikmans, F. en Kranenbarg, J., 2006; Herkenning Zoetwatervissen, Ravon Uitgeverij

Websites:

www.vleermuis.net

www.natuurloket.nl

www.minlnv.nl

BIJLAGE 2: VERKLARENDE WOORDENLIJST

Verblijfplaats: Een object (huis, boom, bunker, grot, kast en dergelijke) waarin een of meerdere vleermuizen verblijven (overdag of 's winters permanent).

Zomerverblijfplaats: Een verblijfplaats die gebruikt wordt door vleermuizen die niet in winterslaap zijn waarvan niet aangetoond is dat het een kraamverblijfplaats dan wel een paarverblijfplaats is.

Kraamverblijfplaats: Een verblijfplaats van een kraamgroep met vrouwtjes met jongen.

Paar(verblijf)plaats: Een verblijfplaats of de omgeving daarvan, waar meerdere vleermuizen overdag verblijven en paren. Afhankelijk van de soort. Te herkennen aan zwermgedrag of baltsroepen.

Winterverblijfplaats: Een verblijfplaats waar in de winter een of meerdere vleermuizen in winterslaap (hibernation) gaan.

Vliegroute: Een vaste route van een vleermuis of een groep van vleermuizen vanaf een verblijfplaats naar een foerageergebied en visa versa.

Migratieroute: Een vaste route van zomerverblijfplaats naar winterverblijfplaats en visa versa.

Foerageergebied: Een gebied waar een vleermuis of een groep van vleermuizen foerageert.

(Uit het Vleermuisprotocol, NBG, 2010)